

УДК 316.504.339

ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ЗМІНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ

GLOBAL ECONOMIC FACTORS OF CHANGE ENVIRONMENTAL: CURRENT TRENDS AND MAIN PROBLEMS

Паустовська Т.І.*кандидат економічних наук, доцент,
Криворізький національний університет***Paustovska T.I.***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Kryvyi Rih National University***Гусак А.С.***студент,
Криворізький національний університет***Gusak A.S.***Student,
Kryvyi Rih National University*

Досліджено теоретичний шлях виникнення та розвитку проблем пов'язаних з погіршенням навколишнього природного середовища. Визначено ряд основних глобальних проблем, що торкаються світових масштабів. Показано реальний стан та причини погіршення біосфери, повітряного простору, суходолу. Обґрунтовано оцінку стану океанів, прісних водойм і прибережних районів. Сформовано причини погіршення кліматичні умови в планетарному масштабі. Продемонстровано ризики в масштабах всього суспільства, пов'язані з погіршенням стану навколишнього середовища. Запропоновано методи сталого розвитку та заходи щодо поліпшення екологічної ситуації.

Ключові слова: навколишнє середовище, глобалізація, екологія, біосфера, клімат, екологічні проблеми, забруднення, раціональне використання, економічний потенціал.

The researched theoretical way of origin and development of problems related to environmental degradation is studied. A defined number of major global issues affecting the world have been identified. The show real state and causes of deterioration of the biosphere, airspace, land. The substantiated assessment of the state of the oceans, freshwaters and coastal areas. The reasons for the deterioration of climatic conditions on a planetary scale have been formed. Society-wide risks associated with environmental degradation have been demonstrated. Methods of sustainable development and measures to improve the environmental situation are proposed. The expansion, global reach and rate of change of environmental factors are shown. It is proposed to put forward urgent tasks in the field of solving environmental problems and climate change.

Keywords: environment, globalization, ecology, biosphere, climate, ecological problems, pollution, rational use, economic potential.

Постановка проблеми. Сучасна модель є нестійкою моделлю споживання. Протягом багатьох років суспільство мало на меті створення благ, освоєння земель, повітряного середовища і водоймищ, розвиток промисловості, при цьому не враховувалась вичерпність ресурсів та наслідки діяльності людини на навколишнє середовище. Постійне зростання потреб не може бути вічно задоволеним ресурсами планети, оскільки вони є вичерпними. Саме тому актуальною в критичних нинішніх умовах, є сталий розвиток та заходи щодо поліпшення екологічної ситуації. Необхідною є не тільки боротьба заходами та технологіями, а й зміна мислення людей, ментальності та цінностей.

Розвиток і стан кожного регіону та куточку планети є індивідуальним та специфічним. Одна й та

ж сама проблема може вирішуватись скрізь однаково. Тому важливу роль грає врахування специфіки і дотримання політики поліпшення екологічної ситуації на локальному рівні. «Почати з себе» є важливим критерієм змін при будь-якій проблемі, при цьому міжнародне співробітництво надає можливість використовувати досвід, обмін технологіями та дослідженнями. Врахування екологічних міркувань при прийнятті соціальних і економічних рішень на всіх рівнях, має життєво важливе значення. На місцевому, національному, регіональному і глобальному рівнях можна поліпшити системи управління, необхідно більш ефективно здійснювати заходи природоохоронної політики, проте їх одних недостатньо для досягнення цілей в області сталого розвитку. Одночасно із забезпеченням стійких джерел

фінансування сталого розвитку і ув'язкою фінансових потоків з екологічними пріоритетами, необхідно зміцнювати потенціал і враховувати наукову інформацію з метою раціонального використання навколишнього середовища. Тверда прихильність всіх зацікавлених сторін, партнерства і міжнародне співробітництво в значній мірі сприяли б досягненню глобальних екологічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий вклад у вивчення питання щодо навколишнього середовища, внесла велика кількість зарубіжних вчених як минулого, так і сьогодення, зокрема Геккель Е., Мебіус К., Дуглас А., Нейман П., Солон С., Реймес М., Максвелл С., Гротен М., Алмонд Р. та інші.

Українські вчені теж внесли вагомий вклад у дослідження проблеми навколишнього середовища ще з часів СРСР і до тепер. Серед них слід виділити Радченка В., Чередніченка В., Андрейцева В., Білявського Г., Лакушу Н., Олійника Я., Злобіна Ю., Царенка О. та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Динамічний розвиток інноваційної діяльності може призводити не лише до покращення побутових умов населення, підвищення продуктивності праці, зростання кваліфікованості персоналу, розвитку промисловості та сфери послуг тощо, але й до неконтрольованих негативних проявів від впровадження інновацій. Величезною небезпекою розвитку нововведень є можливість використання їх зі злочинною метою. Деякі технологічні та соціальні інновації можуть сприяти зниженню навантаження на навколишнє середовище, пов'язане з нестійкими моделями споживання і виробництва. Поліпшення доступу до наявних екологічних технологій, адаптованих до місцевих умов, могло б допомогти країнам швидше досягти поставлених цілей в області охорони навколишнього середовища. Отже, застосування обережних підходів до нових технологічних інновацій відповідно до міжнародних угод, де це може бути застосовано, може скоротити ненавмисні негативні наслідки для здоров'я людини і екосистем.

Мета статті полягає у дослідженні проблеми, яка має ієрархічний характер і яка торкається нагальної проблеми забруднення навколишнього природного середовища (атмосфери, води, ґрунтів, світового океану) та шляхів вирішення даної проблеми, де повинна постійно працювати двостороння модель: як від глобальних цілей до локального виконання, так і навпаки.

Виклад основного матеріалу. Здорове навколишнє середовище є найкращою основою для економічного процвітання, здоров'я і благополуччя людей. При цьому поведінка людини має різний вплив на біорізноманіття, атмосферу, океани, воду і землю. Погіршення стану навколишнього середовища, що нині спостерігається, і яке варіюється від серйозного до незворотного, створює негативний вплив і на здоров'я людини. Найбільш серйозні негативні наслідки має забруднення атмосфери, деградація

водних ресурсів, біорізноманіття, океанічного і суходутного середовища.

Протягом багатьох десятиліть основними факторами зміни навколишнього середовища визнається динаміка чисельності населення або тенденції в цій галузі, зокрема демографічне навантаження і економічний розвиток. Останнім часом серйозного додаткового впливу надають високі темпи урбанізації та прискорене впровадження технічних інновацій. За даними ООН у 2018 році чисельність населення світу становила приблизно 7,5 млрд. осіб. Прогноз на 2050 рік – майже 10 млрд. осіб. І майже 11 млрд. осіб до 2100 року [1].

Збільшення середньої тривалості життя і зниження дитячої смертності та інших показників смертності (наприклад COVID-19) означають, що темпи зростання чисельності населення будуть і надалі залишатися позитивними в усіх регіонах, за винятком Європи і деяких частин Азії. Причини – нерівний доступ до освіти і відсутність послуг в області сексуального і репродуктивного здоров'я у жінок, що сприяє високій народжуваності; без змін в моделях виробництва і споживання, зростання чисельності населення буде і далі приводити до збільшення тиску на навколишнє середовище.

У всьому світі безпрецедентними темпами розвивається урбанізація і міста, у всіх країнах світу, стали найважливішими факторами економічного розвитку. Все більше людей проживає в містах і очікується, що чисельність міського населення у світі до 2050 року, збільшиться до 66%. Разом з цим, економічний розвиток, в більшості регіонів світу, дозволив мільярдам людей, вирватися з убогості, розширив доступ до послуг у сфері охорони здоров'я і освіти. Проте, економічний підхід, який використовується в деяких регіонах: «економічне зростання зараз, боротьба з забрудненням потім», не враховує забруднення навколишнього середовища або деградацію природних систем, зміну клімату. Такий підхід не зможе напевно забезпечувати існування 10 млрд. людей у 2050 році без корінних і термінових змін моделей споживання і виробництва.

Зміна клімату є одним з пріоритетних питань, які торкаються як антропогенної системи, включаючи як здоров'я людини, так і природної системи: глобальне потепління повітря і океану через викиди парникових газів; підвищення рівня моря; танення льодовиків, вічної мерзлоти і арктичних морських льодів; зміни в вуглецевих, біогеохімічних і глобальних гідрологічних циклах; кризи в області продовольчої безпеки; нестача прісної води і більш часті та екстремальні погодні явища, підвищені концентрації вуглекислого газу в атмосфері, що впливають на склад, структуру і функціонування екосистем.

Залишилося зовсім мало часу для запобігання незворотних і небезпечних наслідків зміни клімату, що є глобальним чинником екологічних, соціальних, медичних і економічних наслідків. Більшість з цих явищ є незворотними і можуть призвести до втрати джерел засобів до існування, підвищення рівня захворюваності та смертності, уповільнення

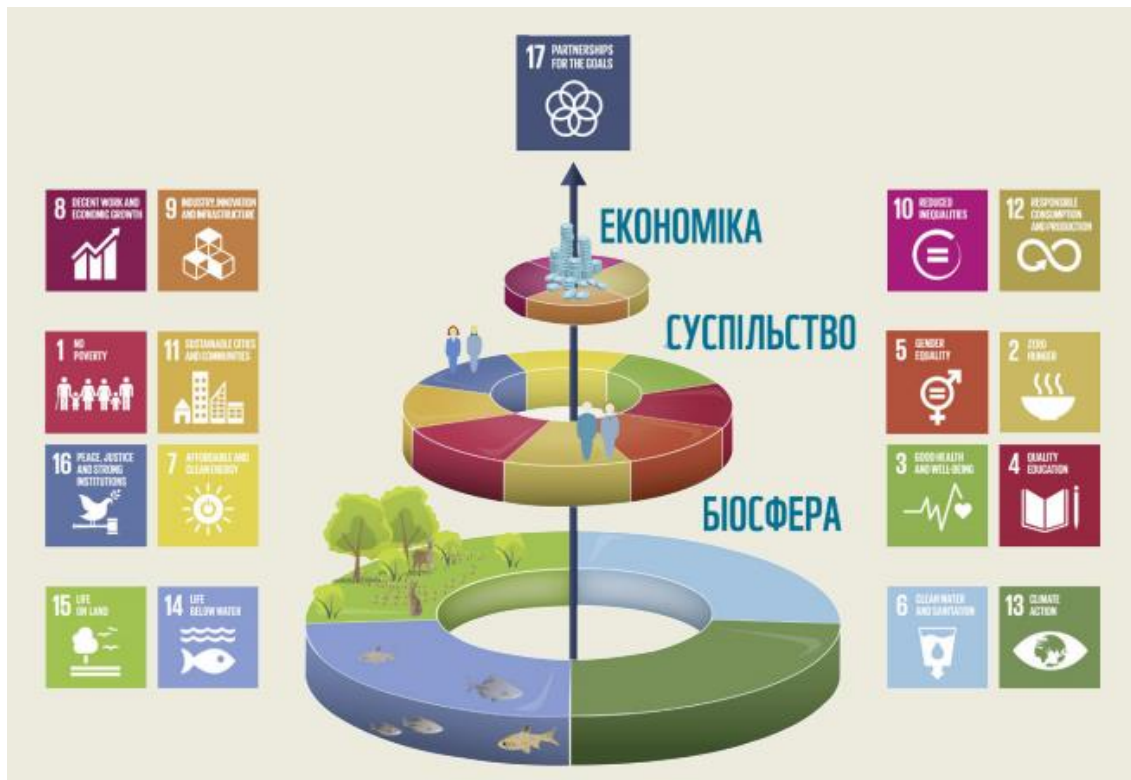

Рис. 1. Структура основних чинників існування суспільства

економічного зростання, підвищення ймовірності насильницьких конфліктів, масової міграції людей і зниження соціальної стійкості.

На даний час спостерігається масштабне природне вимирання, що підриває цілісність планети і здатність Землі до задоволення потреб людини. Біорізноманіття означає різноманітність форм життя на рівні генів, видів та екосистем. Воно допомагає регулювати клімат, очищає повітря і воду, забезпечує формування ґрунту і пом'якшує наслідки стихійних лих. Сприяє забезпеченню деревиною, рибую, сільськогосподарськими культурами, розвитку екотуризму, забезпеченню медикаментами та сприятливому впливу на фізичне і психічне здоров'я.

Стан навколишнього середовища і здоров'я людини нерозривно пов'язані між собою. Наприклад, зміни ландшафту, за рахунок видобутку і використання природних ресурсів, можуть сприяти виникненню захворювань у диких та домашніх тварин, рослин і людей. Генетична різноманітність скорочується, що ставить під загрозу продовольчу безпеку і стійкість екосистем. В даний час 42% наземних безхребетних, 34% прісноводних безхребетних і 25% морських безхребетних вважаються такими, що на межі зникнення. Було також документально засвідчено різке скорочення популяцій запилювачів. Спостерігається зниження продуктивності рослинності і майже половина всіх наземних екорегіонів класифікуються як несприятливі [1].

Глобальний індекс (LPI) засвідчує зниження чисельності популяції хребетних тварин на 60% у період із 1970 року по 2014-й. Інакше кажучи, дані вказують на те, що чисельність хребетних за менш ніж 50 років скоротилася більше ніж наполовину.

В середньому популяції хребетних скорочуються до 2% на рік і їх зниження, з 1970 до 2012 року, складо: на наземній частині 38%, в океанах і морях 36%, у прісних водоймах 81%.

Це скорочення, переважно, спричинене діяльністю людини через надмірну експлуатацію ресурсів: вирубка лісу, шахтний спосіб видобутку корисних копалин, нераціональне сільське господарство і житлове будівництво, забруднення мікрочастинками пластмас, торгівля дикими тваринами і рослинами.

Забруднення повітря є основним екологічним фактором глобального тягаря хвороб, в результаті якого відбувається від 6 до 7 млн. випадків передчасної смерті, а зумовлені ним витрати на соціальне забезпечення, за наявними оцінками, щорічно складають 5 трлн. дол. Рівні концентрації в атмосфері стійких парникових газів продовжують збільшуватися, головним чином за рахунок видобутку викопних видів палива і їх використання для виробництва електроенергії, в промисловості і на транспорті.

Починаючи з 1880 року, глобальна середня температура поверхні зросла приблизно на 0,8°-1,2 °С, тому якщо викиди парникових газів будуть продовжуватися, підвищення середньосвітових температур триватиме нинішніми темпами і в період з 2030 до 2052 року перевищить цільовий показник. Паризька хартія зобов'язує країни утримувати підвищення середньосвітової температури на рівні нижче 2 °С, що дозволить значно знизити ризики і наслідки зміни клімату. Для цього необхідно в період з 2010 по 2050 роки, знизити викиди в усьому світі на 40-70 % і до 2070 року звести їх до нуля [2].

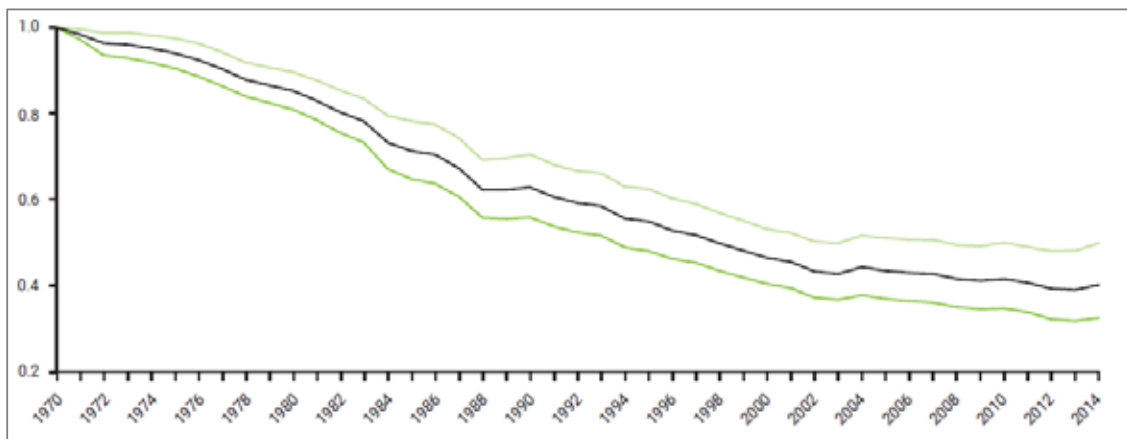

Рис. 2. Глобальний індекс живої планети, за 1970-2014 рр.

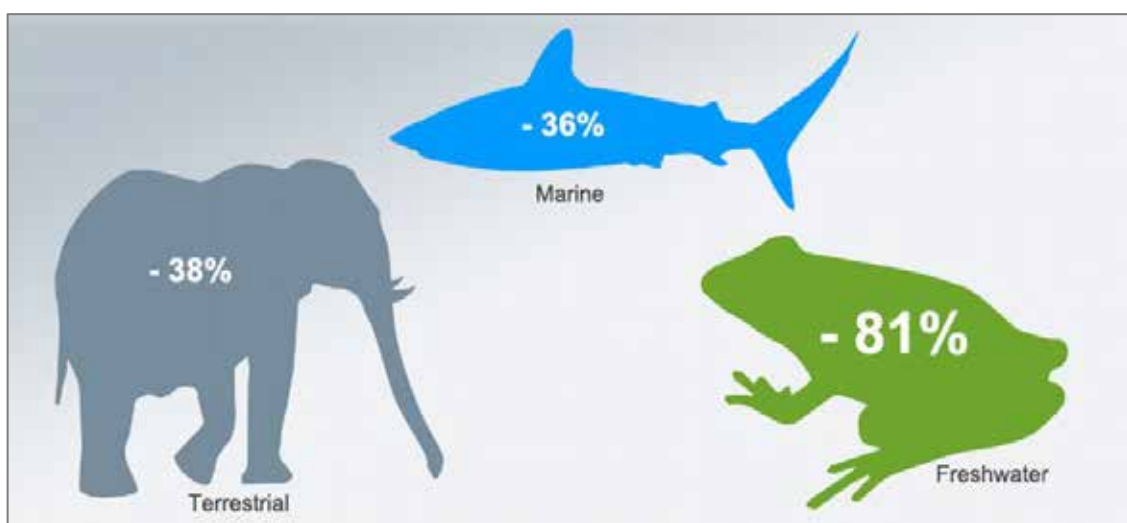

Рис. 3. Зникнення популяції окремих видів

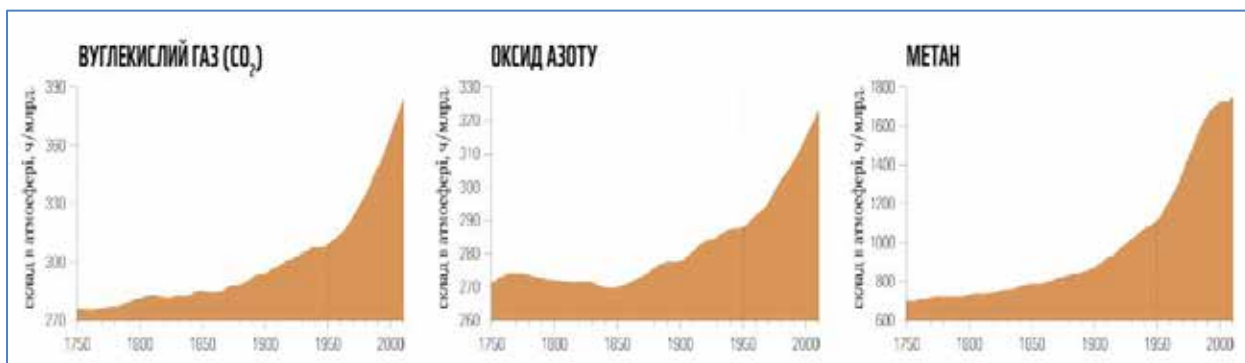

Рис. 4. Динаміка окремих складових атмосфери

Виробництво продовольства є найбільшим напрямком антропогенного землекористування. У тваринництві для виробництва кормів, для випасу і під пасовищні угіддя використовується 77 % сільськогосподарських земель. При цьому, традиційне тваринництво забезпечує засоби до існування для багатьох корінних народів і місцевих громад. Для забезпечення 10 млрд. осіб адекватним харчуванням до 2050 року потрібно буде на 50% збільшити

виробництво продуктів харчування, в той час як близько 33% наявного в світі придатного для вживання в їжу продовольства втрачається або йде в відходи, і приблизно 56% з цієї кількості припадає на розвинені країни. Зростання продуктивності уповільнило темпи розширення сільськогосподарських угідь, але неефективні або нераціональні системи ведення сільського господарства часто асоціюються з погіршенням стану навколишнього середовища, а

посилення спеціалізації і розподілу сільськогосподарських культур може підвищити ризик низьких врожаїв.

У березні 2018 року Міжурядова науково-політична платформа з питань біорізноманіття та екосистемних послуг (IPBES) оприлюднила останню Оцінку деградації та відновлення земель (LDRA), яка засвідчує, що лише чверть суходолу Землі не зазнала впливу людської діяльності. За прогнозами, до 2050 року ця частка зменшиться до 10%. Водноболотні угіддя зазнали найбільшого впливу, втративши 87% своєї площі вже у сучасний період.

Деградація земель також означає втрату лісів. Негативні наслідки можуть бути прямими, як, наприклад, втрата біорізноманіття через знеліснення території, порушення оселищ і функцій, пов'язаних із біорізноманіттям (приміром, ґрунтоутворення), або ж непрямыми, тобто такими, що впливають на довкілля в цілому, що зрештою відбивається на оселищах, видовому багатстві та поширенні видів (рис. 5).

Біорізноманіття ґрунту охоплює мікроорганізми, які впливають на структуру, фізичний та хімічний склад ґрунтів. Вони необхідні для забезпечення та регулювання критично важливих процесів в екосистемі, таких як зв'язування вуглецю, абсорбція викидів парникових газів і поглинання поживних речовин рослинами. Вони є потенційним ресурсом для медичного використання, а також для нового біологічного контролю над патогенними організмами та шкідниками.

Нещодавно опублікований Загальний атлас із біологічного різноманіття ґрунтів уперше відобразив

потенційні загрози по всьому світу, зокрема втрата надземного різноманіття, забруднення та перенасичення добривами, надмірне випасання худоби, інтенсивне землеробство, пожежа, ерозія ґрунту, опустелювання та зміна клімату. За даними атласу зони з найнижчим рівнем загроз зосереджені в основному в північній півкулі, де менш розвинене сільське господарство, однак зміна клімату може мати більш істотний вплив у майбутньому. Закономірно, що зони з найвищим ризиком відображають найбільший вплив людської діяльності (зокрема інтенсивного землеробства, форсованої урбанізації, забруднення) [3].

Основними факторами змін, з якими стикаються океани і прибережні райони, є потепління і закислення океану, забруднення океану і все більш масштабне використання океанів, прибережних районів, дельт і басейнів для виробництва продовольства, транспорту, облаштування поселень, відпочинку, видобутку корисних копалин і виробництва енергії. До основних наслідків цих факторів відносяться деградація і втрата морських екосистем, зменшення морських живих ресурсів, порушення харчових ланцюгів морських і прибережних екосистем, збільшення стоку поживних речовин і мулу, морське сміття.

Океани грають важливу роль в світовій економіці. Дохід від рибальства і аквакультури на даний час, складає 252 млрд. дол. в рік. Від 58 до 120 млн. осіб живуть за рахунок дрібномасштабного рибальства. Риба більш ніж на 20 % задовольняє потреби в харчових білках 3,1 млрд. осіб і містить важливі для їх здоров'я поживні речовини.

Морське сміття, включаючи пластикове сміття і мікрочастинки пластмас, зустрічається у всіх

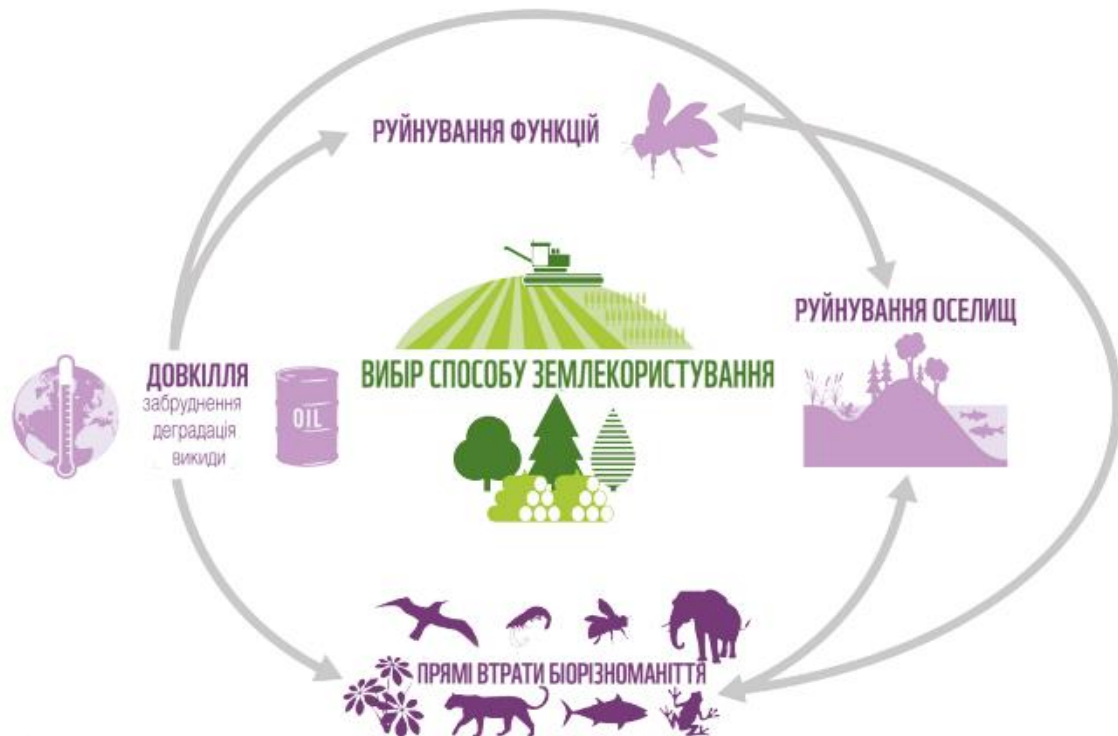

Рис. 5. Прямий і непрямий негативні впливи на біорізноманіття залежно від вибору способу землекористування

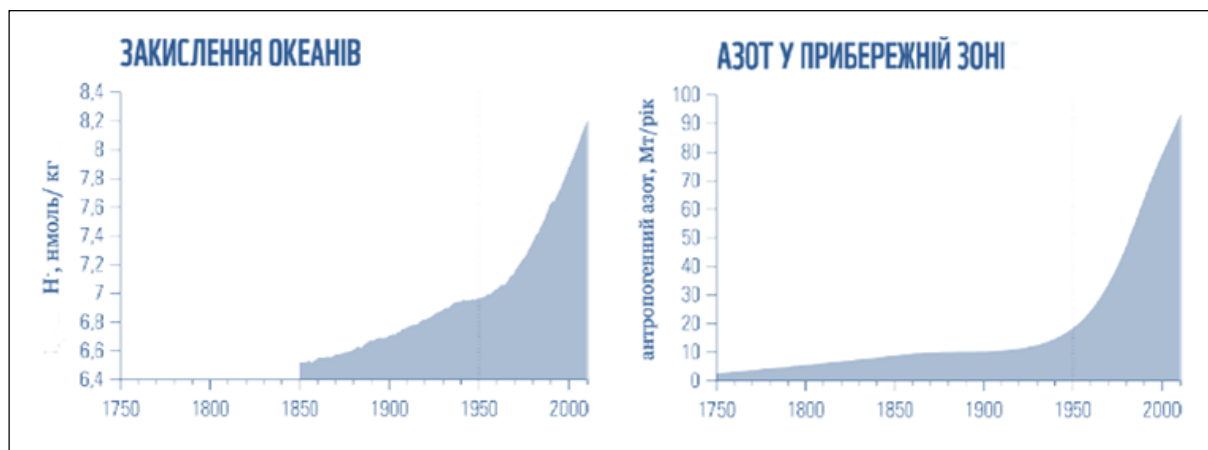

Рис. 6. Динаміка потепління і закислення океану

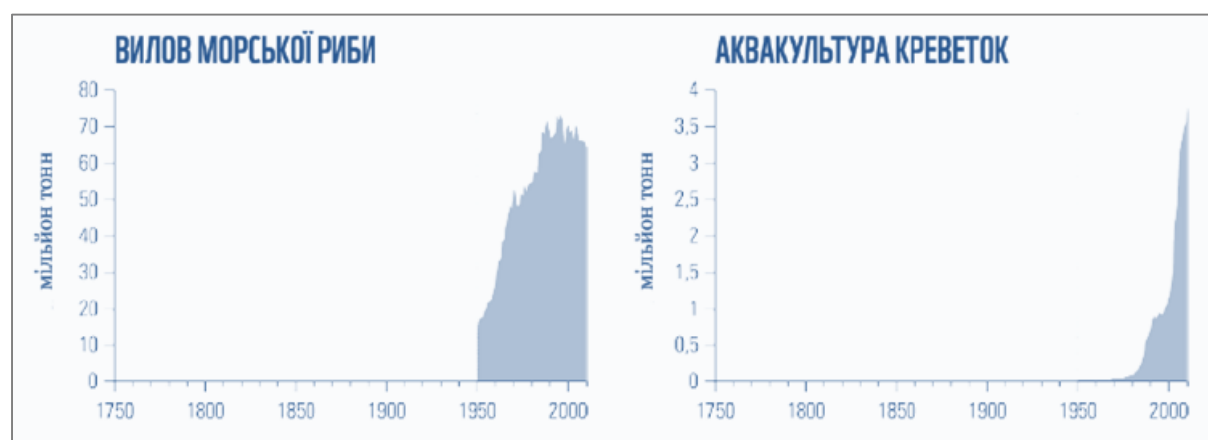

Рис. 7. Тенденції рибальства і аквакультури

океанах, на всіх глибинах. В останні роки масштабам і важливості цієї проблеми приділяється все більше уваги, проте як і раніше є значні прогалини в знаннях. Поточні оцінки свідчать про те, що обсяг пластикового морського сміття, поява якого пов'язане з неналежним регулюванням побутових відходів в прибережних районах, становить близько 8 млн. тон щорічно, 80% якого надходить з джерел, що знаходяться на суші. Морське пластикове сміття може мати значні екологічні наслідки [4].

Зростання чисельності населення, урбанізація, забруднення води і нестійкий розвиток збільшують навантаження на водні ресурси в усьому світі, і це навантаження ще більше посилюється зміною клімату. У більшості регіонів повільно насуваються лиха, такі як брак води, посуха і голод, призводять до зростання міграції. Прискорення танення льодовиків і снігового покриву в результаті глобального потепління впливатиме на регіональне і сезонне наявність запасів води, особливо в річках Азії і Латинської Америки, які є джерелом води приблизно для 20% світового населення. Зміни в глобальному кругообігу води, включаючи екстремальні явища, поглиблюють проблеми в області кількості і якості води, причому їх вплив розподіляється нерівномірно по всьому світу.

У більшості регіонів якість води з 1990 року значно погіршилася внаслідок забруднення органічними та хімічними речовинами (патогени, добрива, пестициди, важкі метали, пластикові відходи, органічні забруднювачі і вміст солі). У всьому світі в сільському господарстві використовується в середньому 70% всього забору прісної води, в бідніших країнах цей показник зростає до 90%. Багато водонесних горизонтів швидко виснажуються внаслідок надлишкового забору води для зрошення, пиття, використання в промисловості і при видобутку корисних копалин. Конкуренція за більшу кількість води з боку міст і промисловості створює необхідність підвищити ефективність використання водних ресурсів.

Близько 2,3 млрд. осіб (приблизно кожен третій в світі) не мають доступу до безпечних санітарних послуг. Приблизно 1,4 млн. осіб щорічно вмирають від хвороб, таких як діарея і кишкові паразити, які пов'язані із забрудненою патогенами питною водою і з антисанітарними умовами, що можна було б запобігти [5].

Висновки і пропозиції. В даний час необхідно в терміновому порядку вживати заходів для більш ефективної адаптації, особливо щодо груп населення та регіонів, які перебувають в уразливому становищі.

На місцевому, національному, регіональному і глобальному рівнях можна поліпшити системи управління, включаючи широкую координацію між різними областями політики. Необхідно більш ефективно здійснювати заходи природоохоронної політики, проте їх одних недостатньо для досягнення цілей в області сталого розвитку. Одночасно із забезпеченням стійких джерел фінансування сталого розвитку і ув'язкою фінансових потоків з екологічними пріоритетами необхідно зміцнювати потенціал і враховувати наукову інформацію з метою раціонального використання навколишнього середовища. Тверда прихильність всіх зацікавлених сторін, партнерства і міжнародне співробітництво в значній мірі сприяли б досягненню екологічних цілей.

Для досягнення цілей в області сталого розвитку необхідно ліквідувати взаємозв'язок між

погіршенням стану навколишнього середовища і використанням ресурсів, з одного боку, і економічним зростанням і пов'язаних з ним моделей споживання і виробництва, з іншого. Часткова ліквідація взаємозв'язку між тиском на навколишнє середовище і економічним зростанням вже може спостерігатися відносно деяких видів впливу і ресурсів в певних країнах. Подальша ліквідація вимагає розширення масштабів застосування існуючих стійких методів і більш фундаментальних перетворень способів виробництва, споживання та утилізації товарів і матеріалів в масштабах всього суспільства. Ці перетворення, ймовірно, будуть більш ефективними, якщо вони будуть підкріплюватися довгостроковими, всеосяжними і науково обґрунтованими цільовими показниками, що забезпечують об'єктивну основу для майбутніх напрямків і дій.

Література:

1. Croft, S. A., West, C. D. & Green, J. M. Capturing the heterogeneity of sub-national production in global trade flows. *Journal of Cleaner Production* [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652618326180>
2. Diaz, S. et al. Assessing nature's contributions to people. *Science* 359: 270, [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://science.sciencemag.org/content/359/6373/270>
3. Global Footprint Network. National Footprint Accounts 2018 edition. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.footprintnetwork.org/content/uploads/2018/05/2018-National-Footprint-Accounts-Guidebook.pdf>
4. SEI and Global Canopy Trase Earth (Stockholm Environment Institute (SEI) and Global Canopy, 2018) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://trase.earth>
5. Steffen, W. et al. Trajectories of the Earth System in the Anthropocene. *Proceedings of the National Academy of Sciences* [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pnas.org/content/115/33/8252>

УДК 339.138

ВИКОРИСТАННЯ КАРТИ ШЛЯХУ КЛІЄНТА (CUSTOMER JOURNEY MAP) В МАРКЕТИНГУ

THE USE OF A CUSTOMER JOURNEY MAP IN MARKETING

Разумна К.В.

*студентка магістерської програми спеціальності «Маркетинг»
Національного університету «Кієво-Могилянська академія»*

Razumna K.V.

*Master Student of “Marketing” Specialty
National University of “Kyiv-Mohyla Academy”*

Метою статті є висвітлення сутності такого інноваційного маркетингового методу, як карта шляху клієнта. Даний метод визначає проблеми на шляху клієнта у взаємодії з організацією і бар'єри, з котрими стикається споживач протягом формування споживацького досвіду. Деталізовано представлені етапи та підходи для ефективного формування мапи шляху клієнта. Виявлено показники важливості певних сфер для аналізу шляху клієнта і пріоритизація втілення змін. Визначено доцільність використання методу побудови карти шляху клієнта у поєднанні з картою сервісного сценарію.

Ключові слова: карта шляху клієнта, customer journey map, шлях клієнта, досвід споживача, цільова аудиторія, точки дотику, карта сервісного сценарію.